

«Η Πίστη των Επαναστατημένων Ελλήνων στη Παναγιά».

[Κείμενο ομιλίας 16ης Αυγούστου 2021,

εις Ι. Μ. Παναγίας Δαμάστας

Υπό Χαραλάμπους Άνδρεοπούλου,

Συντονιστού Έκπ/κού Έργου Θεολόγων Στερεάς Ελλάδος]

Την 23 Μαρτίου τ.ε., παραμονές της μεγάλης εθνικής και θρησκευτικής γιορτής μας για την Εθνική Παλιγγενεσία του 1821 και τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου σε Ημερίδα που διοργάνωσε το ΠΕΚΕΣ Στερεάς Ελλάδος για τον εορτασμό των 200 χρόνων από την ηρωϊκή Επανάσταση - και η οποία Ημερίδα είχε ως κεντρικό θέμα “1821 και Εκπαίδευση” - είχα την τιμή, ως εισηγητής, να αναπτύξω το ειδικότερο θέμα «Η περί Παιδείας και Εκκλησίας μέριμνα του Ιωάννη Καποδίστρια», του πρώτου μετά την Απελευθέρωση Κυβερνήτη της Ελλάδος, ο οποίος υπήρξε πρότυπο χριστιανού ηγέτη. Είχε ως όραμα μια πατρίδα όπου Πολιτεία και Εκκλησία θα συνοδοιπορούσαν χρησιμοποιώντας ως “όπλα” τους το ελληνικό πνεύμα και την ελληνορθόδοξη παράδοση, καθόσον ο Καποδίστριας πίστευε – και το διεκήρυττε – ότι *«αποτελεί Θεία τιμή το να αναθρέψει κάποιος Ελληνόπαιδες με τας γνώσεις της ιεράς μας θρησκείας, να τους εκπαιδεύσει στην πάτριον γλώσσα και να τους προπαρασκευάσει για ανώτερες σπουδές»*. Στην έρευνά μου αυτή για την προσωπικότητα του Καποδίστρια διεπίστωσα και συνειδητοποίησα ότι ο μεγάλος αυτός εθνικός ηγέτης ευλαβείτο ιδιαίτερος το πρόσωπο της Παναγιάς, την Εικόνα της οποίας είχε στο δωμάτιό για τη καθημερινή του προσευχή, για να απευθύνει τις ικεσίες του προς την Θεομήτορα, για να ζητά απ’ τη Παναγιά να τον βοηθά στο τιτάνιο έργο που είχε ο ίδιος επωμισθεί προκειμένου το Έθνος να λυτρωθεί απο τους πόνους και τις οδύνες που άφησε πίσω της η σκλαβιά των 400 ετών, αλλά και για να ολοκληρωθεί η εθνική μας ανεξαρτησία (κάτι το οποίο, συν Θεώ, συνέβη το 1830, με το Πρωτόκολλο του

Λονδίνου). Ο πλήρης πίστεως στο Θεό και στην Παναγία Μητέρα Του κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας είχε στο δωμάτιό του, ως προσωπική προσκυνηματική εικόνα, την Εικόνα της “Παναγιάς της Γλυκοφιλούσας” και, όπως φαίνεται από την ιδιόχειρη υπογραφή του που σώζεται όπισθεν της εικόνας, ο μαρτυρικός εθνικός ηγέτης στην Υπεραγία Θεοτόκο απευθυνόταν προσευχόμενος κατά τις ώρες των δύσκολων περιστάσεων και κινδύνων, που συναντούσε στην προσπάθειά του να συστήσει και να συγκροτήσει, εκ θεμελίων, το καινούργιο Ελληνικό Κράτος. Στο πίσω μέρος της εικόνας (η οποία σώζεται στο εκκλησιαστικό Μουσείο της Κορίνθου, αποτελώντας ένα υψίστης αξίας και σημασίας θρησκευτικό και ιστορικό κειμήλιο) υπάρχει ιδιόχειρο ικετευτικό επίγραμμα του Καποδίστρια, το εξής: *«Γλυκοφιλούσα Μαριάμ, τον Υιόν σου αιτήσαι υπέρ εμού του δούλου σου Ίωάννου, βραβεῦσαι, μετὰ σοφίας κυβερνάν τον ευσεβή λαόν σου καὶ βασιλείας με Αυτού τυχείν δι’ ἐλεός Του. 1829»*.

Αν πάμε τώρα λιγάκι πιο πίσω, πριν την έλευση του Καποδίστρια. Εστιάζοντας στα προεπαναστατικά χρόνια, θα δούμε ότι στο αγώνα για την Απελευθέρωση η Παναγιά υπήρχε όχι μόνο στο σπιτικό εικονάσι αλλά και τις καρδιές και τις ψυχές των αγωνιζόμενων Ελλήνων. Στα δύσκολα χρόνια της σκλαβιάς, το βαριά δοκιμαζόμενο Γένος, παρά τις αντιξοότητες δεν έχασε το κουράγιο του. Αντίθετα, υπέμεινε τον οθωμανικό ζυγό και προσπάθησε με όλες του τις δυνάμεις να διατηρήσει το εθνικό φρόνημά του, τη γλώσσα του, τη θρησκεία του και γενικότερα τον πολιτισμό του. Αμέτρητες ήταν οι φορές που οι καταδυναστευόμενοι Έλληνες ξεσηκώθηκαν για να αποτινάξουν τη σκλαβιά και να κερδίσουν την ελευθερία τους. Αν και όλες οι προσπάθειες ήταν αποτυχημένες, η καθεμία από μόνη της αποτέλεσε μια δροσερή σταγόνα που πότισαν τις ρίζες του δέντρου των εθνικών αγώνων που κορυφώθηκαν με τον μεγάλο ξεσηκωμό του 1821. Όλη αυτή την περίοδο οι σκλαβωμένοι Έλληνες μοιράζονταν με την Παναγία τη θλίψη τους και την ελπίδα για λευτεριά. Στις γιορτές της Παναγίας συγκεντρώνονταν σε ξωκλήσια και μοναστήρια ψέλνοντας, ως συνεχιστές της ένδοξης βυζαντινής μας παράδοσης, αυτής του “Ακάθιστου Υμνου”, το τροπάριο *«τη Υπερμάχω Στρατηγώ τα νικητήρια»* τονώνοντας το ηθικό τους. Τότε

– τον 7ο αι. - ήταν απέναντί μας οι Άβαραι, τώρα – στα 400 χρόνια της σκλαβιάς – οι Οθωμανοί. Ας αναφερθούμε σε ορισμένες ενδεικτικές περιπτώσεις που μαρτυρούν την πίστη των Επαναστατημένων Ελλήνων στη Παναγιά:

▶ Ο φιλικός (μέλος της Φιλικής Εταιρείας, στην οποία μυήθηκε από τον Γρηγόριο Δικαίο, τον επονομασθέντα Παπαφλέσσα στα 1819) και αγωνιστής της Επανάστασης Ασημάκης Ζαΐμης, την 17η Μαρτίου 1821, μετά από ολονυκτία και δοξολογία στην Αγία Λαύρα, για την εορτή του Οσίου Αλεξίου (του οποίου η τιμία κάρα φυλάσσεται από το 1398 στη Μονή, ως δώρο του Αυτοκράτορα Μανουήλ Παλαιολόγου), τις παραμονές δηλαδή της λήψεως της αποφάσεως για την κήρυξη της Επανάστασεως, είπε στους εκεί συγκεντρωμένους: *«Δεν μένει άλλο παρά η άμεσος κήρυξις της Επανάστασεως. Δεν μας χωρίζει πλέον καμμιά διαφωνία. Ας αναπαυθώμεν απόψε και αύριον εις την Εκκλησίαν, αφού μεταλάβωμεν των Αχράντων Μυστηρίων, ας προσευχηθώμεν όλοι, κατά την Δοξολογίαν εις τον Άγιον Αλέξιον και την Παναγίαν, να μας βοηθήσουν εις τον άνισον αγώνα, εις τον οποίον αποδυόμεθα. Αύριον την αυτήν ώραν να συναντηθώμεν ενταύθα, διά να κανονίσωμεν τα του Αγώνος»*.

▶ Ο ιεροκήρυκας Ηλίας Μανιάτης προσευχόταν στην Παναγία να απαλλάξει το γένος από τα δεσμά της δυσβάστακτης σκλαβιάς: *«έως πότε Πανακήρατε Κόρη, το τρισάθλιον γένος των Ελλήνων έχει να ευρίσκεται εις τα δεσμά μιας ανυπόφερτου δουλείας; Εύσπλαχνε Μαριάμ, παρακαλούμε σε... χάρισέ του την προτέραν τιμήν»*.

▶ Ο Νικηφόρος Θεοτόκης, άλλος ένας σπουδαίος ιεροκήρυκας και λόγιος του 18ου αιώνα ικέτευε την Παναγία να ακούσει τις προσευχές των Ελλήνων και να μεσολαβήσει στον Θεό για την ελευθερία της Ελλάδας. *«Κόρη Παντάνασσα, πανύμνητε και πανακήρατε μήτηρ Θεού, Θεοδόξαστε Θρόνε πάγχρυσε και ηλιοστάλακτε, πόλις χρυσοπλοκώτατε και δωδεκάτειχε, ω Μαριάμ, Θεόνυμφε και Πανευλόγητε, όπου τόσην δόξαν από τον Υιόν σου έλαβες και όπου ωσάν Βασίλισσα τώρα, εκ δεξιών του Υιού και Θεού σου παραστέκεσαι... Εσύ αγιόλακτε και*

Παρθενομήτορ Δέσποινα. Επάκουσον την δέησίν μας. Εσέ όλοι οι ευσεβείς επικαλούμεθα, εις Εσέ όλοι καταφεύγομεν, εις την προστασίαν σου όλοι έχομε την ελπίδα μας. Εις τους κινδύνους μας γενού βοηθός, εις τες θλίψεις μας γενού παρηγορία, εις τες ανάγκες μας φάνηθι πρόμαχος, εις την ζωή μας κυβερνήτης, εις κάθε περίστασιν μας αντίληψις. Εμείς πάντοτε κράζομε το έλεος σου επικαλούμεθα. Ω Παναγία μήτηρ, ω πηγή του ελέους, ω προστασία των αμαρτωλών και καταφυγή επάκουσον την ταπεινήν ημών ικεσίαν και δέησιν. Δείξον τα μητρικά σπλάχνα σου προς τον φιλόανθρωπον και ελεήμονα Κύριον και δυσώπησον αυτόν, να συγχωρήσει τες αμαρτίες μας, να ελεήσει την ψυχήν μας, να κυβερνήσει την ζωή μας, να ευσπλαχνισθεί το ορθόδοξον γένος μας».

* Οι οπλαρχηγοί και οι καπεταναίοι του Αγώνα πολλές φορές έστερξαν στη Χάρη και την προστασία της Παναγίας, όπως μαρτυρούν πλήθος αναφορών στα απομνημονεύματά πολλών από αυτούς. Για τους αγωνιζόμενους Έλληνες η Παναγία υπήρξε πηγή εμψύχωσης και θάρρους στις κρίσιμες στιγμές. Οι σχετικές ιστορίες και μαρτυρίες είναι αναρίθμητες, από τις οποίες ξεχωρίζουν οι ακόλουθες.

▶ Ο θρυλικός Γέρος του Μωριά, ο αρχιστράτηγος του ξεσηκωμού, **Θεόδωρος Κολοκοτρώνης** αναφέρει στα Απομνημονεύματά του ότι πολλοί αγωνιστές δείλιαζαν μπροστά στην προοπτική της Τριπολιτσάς, ενώ αρκετοί οπλαρχηγοί τους είχαν εγκαταλείψει. Τότε εισήλθε στην Εκκλησία της Παναγίας στο Χρυσοβίτσι (ένα από τα ιστορικά χωριά της Αρκαδίας), έκανε τον σταυρό του και φίλησε την εικόνα Της λέγοντας δακρυσμένος: «*Παναγιά μου, βοήθησε και τούτη τη φορά τους Έλληνες να ψυχωθούν*». Στη συνέχεια βγήκε από την Εκκλησία και βροντοφώναξε στα παλληκάρια του την πασίγνωστη φράση «*Ο Θεός υπέγραψε τη λευτεριά της Ελλάδος και δεν θα πάρει πίσω την υπογραφή Του*».

▶ Ο θεοσεβούμενος στρατηγός **Μακρυγιάννης** δεν φείδεται αναφορών στη Μεγαλόχαρη στα Απομνημονεύματά του. Ειδικότερα, στα «*Οράματα και θάματα*»

προσεύχεται στο Θεό, τον Χριστό, την Αγία Τριάδα και τη Θεοτόκο να βοηθήσουν τον αγώνα των Ελλήνων: «Δόξα σε, Κύριε Χριστέ, σταυρέ σταυρωμένε, λαμπρέ και αναστημένε, τρισυπόστατε Θεέ, αγία Τριάδα, Θεοτόκο... Κύριε άπλωσε το λαμπρό σου και ευλογημένο σου χέρι και βγάλε μας από τον σκότον τον βαθύ όπου είμαστε πεσμένοι και χαμένοι και πνιγμένοι τόσες αιώνες... σώσε, Κύριε, όλους, δώσε, Θεοτόκο, την υγείαν, όσοι παθόντες έρχονται εις την Χάρη σου, Βαγγελίστρα μου, δια να δοξαστεί ο πανάγαθος Θεός και η Βασιλεία Του, να πιστέψουν οι τύραγνοι, οι άπιστοι και οι άδικοι και να ιδούνε τι εστί Θεός παντουργός και η Βασιλεία Του...».

► Ο ποιητής Γεώργιος Δροσίνης αποτυπώνει την ευλάβεια και ευγνωμοσύνη του ξακουστού πυρπολητή της τουρκικής ναυαρχίδας στη Χίο, του Κωνσταντίνου Κανάρη στην Παναγία στο ακόλουθο ποίημα:

*«Μεσάνυχτα ό πυρπολητής έγύρισε
καί πήδησε άπ' γρήγορο καΐκι,
πιστός νά φέρη μέ τά πόδια όλόγυμνα
στήν έκκλησιά τό τάμα για τή νίκη.*

*Τό χέρι πού άτρεμο έσπειρε τό θάνατο
μέ τό δαυλό -τό φοβερό τό χέρι-
τώρα ταπεινωμένο και τρεμάμενο
στήν Παναγιά ανάβει έν' άγιοκέρι».*

Το σημαντικότερο ορθόδοξο προσκύνημα στην Ελλάδα, αυτό στον Ιερό Ναό της Ευαγγελιστρίας στην Τήνο συνδέεται με την Ελληνική Επανάσταση του 1821. Ο ναός κτίστηκε στο σημείο που βρέθηκε η εικόνα της Παναγίας, μετά από όραμα της μοναχής Πελαγίας το 1823, ενώ ο αγώνας για την ανεξαρτησία του Έθνους κορυφωνόταν. Η εύρεσή της θεωρήθηκε καλός οιωνός από τους αγωνιζόμενους

Έλληνες. Σπουδαίο ρόλο στα προεπαναστατικά χρόνια αλλά και κατά την Επανάσταση του 1821 έπαιξαν και τα μοναστήρια της Ρούμελης.

▶ Η Ιερά Μονή της Παναγίας της **Προυσιώτισσας** στο Καρπενήσι. Η Μονή υπήρξε καταφύγιο για πολλούς κλέφτες και αρματωλούς, όπως ο Λάμπρος Κατσαντώνης, ο Γεώργιος Καραϊσκάκης και ο Μάρκος Μπότσαρης. Ο κορυφαίος οπλαρχηγός της Ρούμελης, Γεώργιος Καραϊσκάκης δώρισε την αργυρόχρυση επένδυση της εικόνας της Παναγίας – έργο του χρυσοχόου Γεώργιου Καρανίκα - ως ένδειξη ευγνωμοσύνης επειδή γιατρεύτηκε από τη φυματίωση κατά την παραμονή του στο μοναστήρι. Πάνω από τον δεξιό ώμο της Παναγίας υπάρχει η ανάγλυφη επιγραφή, δείγμα της ευλαβείας και της βαθυτάτης αγάπης του Καραϊσκάκη για την Παναγία: « *Η Παντάνασσα. Δι' εξόδων του γενναιοτάτου στρατηγού Γεωργίου Καραϊσκάκη, χειρί Γεωργίου Καρανίκα, 1824* ». Επίσης, δώρισε τα τρία παράσημά του, ασημένια αστέρια, όλα μέρος του τάματος που είχε κάνει στην Παναγία. Η ιδιαίτερη σχέση του Καραϊσκάκη με τη μονή της Προυσιώτισσας και την Παναγία σφυρηλατήθηκε καθόλη τη δράση του και παραμονή του στην περιοχή των Αγράφων. Δεν είναι τυχαίο ότι είναι το σκευοφυλάκιο της Μονής το οποίο επιλέχθηκε για να φυλαχθούν τα ιερά όπλα του ήρωα του '21, όπου βρίσκονται ως σήμερα. Λίγο πιο πέρα από τη Μονή σώζονται και οι Πύργοι του Καραϊσκάκη, οι πύργοι όπου ο Καραϊσκάκης όταν έμενε κατά περιόδους στο μοναστήρι εγκαθιστούσε μερικούς από τους άντρες του στους δύο αυτούς πύργους.

▶ Μεγάλη, φυσικά, υπήρξε και η προσφορά της ενταύθα, φιλοξενούσης τη σημερινή επετειακή εκδήλωση, ιστορικής Μονής Παναγίας της επιλεγόμενης «**Δαμάστας**», η οποία υπήρξε ορμητήριο και καταφύγιο των οπλαρχηγών της Ρούμελης κατά την Επανάσταση του 1821. Η Ιερά Μονή Δαμάστας απέβη μια ηρωική και μαρτυρική έπαλξη για τον επαναστατημένο λαό της Φθιώτιδας. Μεγάλες μορφές του Αγώνα πέρασαν από τὸ μοναστήρι καὶ ἔδωσαν μπροστὰ στὴν Εἰκόνα τῆς Παναγίας τὸν μεγάλο ὄρκο για την απελευθέρωση της πατρίδας. Λόγω της προνομιακής της

τοποθεσίας, ως φυσικό παρατηρητήριο της ανατολικής πλευράς της πεδιάδας του Σπερχειού, η Ι. Μ. Δαμάστας στάθηκε ορμητήριο του Αθανασίου Διάκου, του Επισκόπου Σαλώνων Ησαΐα και των οπλαρχηγών Πανουργιά και Ιωάννη Δυοβουνιώτη. Αξίζει να σημειώσουμε ότι ο τελευταίος υπήρξε δωρητής της αγιογράφησης του καθολικού της Ι. Μονής, μετά από κάποια καταστροφή που αυτό είχε υποστεί το 1818, όπως μαρτυρεί σωζόμενη άνωθεν της εισόδου του Καθολικού επιγραφή: "*Ιστορήθη ο παρών θείος και ιερότατος ναός της θείας και Ιερας Μονής της Υπεραγίας Θεοτόκου διά συνδρομής του Πανεπτιμοτάτου Κυρίου Καπετάν Δυοβουνιώτου Αρχιερατεύοντος του Θεοφιλεστάτου Επισκόπου Ζητουνίου Κυρίου Κου Θεοφάνους εν έτει 1818 Δεκεμβρίου 15 χείρ Γεωργίου*". Επίσης, ο ηγούμενος της Μονής Νεόφυτος όπως και πολλοί μοναχοί έπεσαν μαχόμενοι στο πλευρό του Διάκου στη μάχη της Αλαμάνας. Κι ακόμα, στην περιοχή του μοναστηρίου κατέφυγε τραυματισμένος τόσο ο Πανουργιάς, όσο και ο Επίσκοπος Σαλώνων Ησαΐας. Ο τελευταίος μάλιστα, παρέδωσε την τελευταία του πνοή κάτω από τη σκιά της Μονής, στη θέση όπου από παλιά ονομάζεται «Χαλκομάτα», σε μια πλαγιά του όρους Καλλίδρομου, κοντά σε μια βρύση που ονομάσθηκε "δεσποτόβρυση". Και η παράδοση διασώζει πως τα τελευταία του λόγια ήταν: «*Παναγία Δαμάστα, σώσε τουλάχιστον την πατρίδα μου*».

Είναι φανερό λοιπόν από τα παραπάνω, ότι το θρησκευτικό συναίσθημα αλλά και η στοργή που ένιωθαν οι αγωνιστές του 1821 για την Παναγία ήταν πολύ μεγάλη και αποτελούσε το αποκούμπι τους κατά τις κρίσιμες και δύσκολες στιγμές του τιτάνιου αγώνα τους. Νομίζουμε ότι η ικεσία που απηύθυνε προς την Παναγία μας ο μαρτυρικός δεσπότης, ο Σαλώνων Ησαΐας, λίγο πριν παραδώσει τη ψυχή του στο Θεό, και εν όψει των παντοίων κινδύνων που αντιμετωπίζει σήμερα η πατρίδα μας, αυτή η ικεσία είναι ο καλύτερος προσευχητικός επίλογος που αρμόζει στη σημερινή μας σύναξη: ***Παναγία Μητέρα μας, βοήθα την Ελλάδα μας.***